

OKUL ÖNCESİ EĞİTİMDE OYUNCAK KÜTÜPHANESİ

Işık KAMARAJ*

İnsan yavrusu yetişkin dünyasında yer almadan önce bebeklik ve çocukluk döneminden geçer. Bebeklik döneminde yaparak yaşayarak öğrendikleri bir süre sonra deneyime dönüşür. Bu deneyimler, çocukluk döneminde karşılaşılabileceği güçlüklerle baş edebilmesini sağlayacak başarı ve kendine güven duygusunu yaratır. İşte, bebeklik ve çocukluk döneminin en önemli yıllarını oluşturan okul öncesi dönem de, yaşananların deneyime dönüştüğü bir süreçtir. Okul öncesi dönem çocuğu en etkili, kendisinin yaptığı ve yaşadığı şeylerden öğrenebilir, başkalarının onun yerine bir şeyler yapmasından değil. Bunun için de özellikle bu dönemde, çocukların yaparak, yaşayarak öğrenmelerine ve hayata hazırlanmalarını sağlayacak etkinliklere yer vermek gereklidir. Bu etkinlikler arasında, çocukların gerek eğitim ortamlarında gerekse diğer ortamlarda en çok sevdikleri etkinlik oyundur.

Aslında, oyun her yaşta insanın hayatında önemli bir yeri olan etkinliktir (Oktay, 1988-1989, s. 1). Bu etkinlik sırasında, gücünü ve marifetlerini görebildiği için, herkes oyun oynamaktan hoşlanır. Yetişkinler, oyun oynarken diğer insanları da oyun oynamaları için davet ederler (Chanan & Hazel, 1984, s. 16).

Çocuklar için ise oyun; öğrenmelerini destekleyen bir araçtır (Chazan, Laing ve Harper'da 1987). Jersild'c (1965) göre de oyun, çocuğun en ciddi uğraşısıdır. Bu uğraş sırasında tıpkı yetişkinler gibi güçlerini ve marifetlerini sergilerler. Okul öncesi dönemdeki çocuk için; içinde yaşadığı dünyayı, sevgilerini, kıskançlıklarını, mutluluk ve kırıklıklarını, düşmanlıklarını, iç çatışmalarını hayallerini düşüncelerini ifade edebilmesi için en uygun dil olarak kabul edilmektedir (Oktay, 1999, s. 254). Bu nedenle oyun, çocuğun zamanın büyük bir bölümünü alan ciddi bir uğraş olarak nitelendirilmelidir (Oktay, 1988-1989, s.1). Oyun, yetişkin için güçlerini görebilme imkanına sahip olduğu ve hoşlandığı bir zaman dilimi iken, çocuk için, işle eşdeğer sayılabilecek ciddi bir faaliyettir (Oktay, 1999, s. 254).

Oyunun çocuğun gelişimindeki önemi geniş ölçüde tanınmaktadır. Oyun sırasında hem yetişkinin hem de çocukların kendilerini ifade etmelerini sağlayan bir araç olarak kabul ettiğimiz oyuncaklar da son derece önemli bir yere sahiptir. Misurova (1986), oyuncaklar ve oyunun birbirinden ayrılmayacak bir biçimde çocukluk ve ergenlikle bağlantılı olduğunu belirtmiştir. Ona göre oyuncaklar; çocuklar arasında, çocuklar ve aileleri arasında ve hatta aileler arasında iletişim ve işbirliğini arttırmak için bir uyarıcı olabilir (Mayfield, 1993).

* Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi, İlköğretim Bölümü, Okul Öncesi Öğretmenliği Ana bilim Dalı Araştırma Görevlisi

Oyuncak tanımlamalarına baktığımızda ise: çocukların oynamasına mahsus araç (Türk Ansiklopedisi. 1977, s.209); oyun aracı olarak kullanılan nesne (Ana Britannica, s.278); (oyun'dan oyuncak) çocukların oyalanmasını sağlayan ve onları eğlendiren bebek v.b. şeylerin tümü (Büyük Lügat ve Ansiklopedi, s.725); zekayı, duyuları ve duyguları uyaran, yaratıcılık ve hayal gücünü geliştiren, çocuğun bedensel, ruhsal ve toplumsal gelişimini sağlayan araç-gereçler (Razon. 1984, s.57); çocuk oyunlarına geliştirici ve eğitici değer kazandıran, hayata ve olaylara alıştıran: (Demir. & Barışık, 1991, s. 1); çevresindeki her şey (Sükan, 1983, s. 85);) olarak belirtilmektedir.

Bu tanımlarda da görüldüğü gibi oyuncak, oyunun içinde yer alan, çocukların çeşitli gelişim alanlarına katkıda bulunan eğitici araçlar olarak tanımlanmıştır.

Günümüzde oyunun ana malzemesini oluşturan oyuncakın önemi her geçen gün artmaktadır. Ülkemizde okul öncesi dönemde "çocuk başına oyuncak harcaması" Oyuncak Üreticileri Derneği'nin (OYDER, 1996) verilerine göre; İngiltere'de 172 dolar, Japonya'da 400 dolar. Amerika'da 350 dolar. Türkiye'de 5 dolardır (Kamaraj, 1996, s.120). Türkiye'deki çocuk başına düşen oyuncak harcamasının gelişmiş ülkelerle karşılaştırıldığında oldukça düşük olduğu görülmektedir. Bu durumda ailelerin ve okul öncesi eğitim kurumlarının oyuncak ve eğitim materyallerini satın alma gücünü arttırmanın bir diğer yolu, ödünç oyuncak alımını teşvik etmektir. Tıpkı kütüphanelerden ücretsiz, ödünç olarak alınan kitaplar gibi, oyuncakların ve eğitim materyallerinin de ücretsiz, ödünç olarak alınabileceği "Oyuncak Kütüphanelerinin" açılmasıdır.

Oyuncak Kütüphaneleri; ailelere ve çocuklara gelişimsel olarak uygun materyalleri ve desteği sağlayan, rehberlik eden, gelişimsel aktiviteler sunan ve aileleri bilgilendiren merkezler (Mayfield, 1993) olmasının yanı sıra, okul öncesi eğitim kurumlarının da eğitici materyal ihtiyacını karşılayan kaynak merkezlerdir.

Oyuncak Kütüphaneleri İle İlgili Tarihsel Geçmiş

Oyuncak Kütüphaneleri yeni tip modeller değildir. İlk olarak 1935 yılında Los Angeles'te kuruldu. 1960 yılından önce. İsveç Kurumunda ve daha sonra Kanada'da ve en son da Avustralya'da 1970'lerden önce yayıldı. Geçtiğimiz 10 yıldan beri oyuncak kütüphaneleri evrensel olarak yaygınlaşmıştır.

İsveç ve İngiltere, oyuncak kütüphanelerinin kurum olarak öncülerindedir. İsveç'teki oyuncak kütüphaneleri "Lekoteks" adında 1963 yılında kuruldu. 1991'de 75 oyuncak kütüphanesi, tahminen 3500 çocuğa hizmet vermekteydi. Lekoteks servisi; özel eğitime ihtiyaç duyan çocuklar ve onların ailelerinin kardeşlerini de içine almaktaydı.

İngiltere'de: 1960'ların sonlarında, oyuncak kütüphaneleri açılmaya başlandığı zaman; hastaneler, okullar, kütüphaneler ve halk eğitim merkezleri ve mobil üniteleri içeren ortamların çeşitliği ile oyuncak kütüphaneleri gelişmiştir. İlk oyuncak kütüphaneleri, özel eğitime ihtiyaç duyan ailelerin ihtiyaçlarını karşılamak için bir araya gelen; sosyo-ekonomik

seviyesi düşük olan ailelerin hızlı gelişimini takip etmek için kurulmaya başlandı (Mayfield, 1993).

Oyuncak Kütüphanelerinin Faydaları

- Toplumda tek başına mevcut olmayan bir hizmetin sağlanması.
 - Çocukların pahallı ve iyi oyuncaklarla oynamalarına yardımcı olmasıdır.
- a- Ebeveyn için;
- 1- Anne-babanın çocuk gelişimi hakkında bilgi edinmesi,
 - 2- Oyunun önemi, oyuncakların nasıl kullanılacağına ilişkin fikir edinmesi.
 - 3- Ailelerin çocukları için oyuncak seçimi ve oyuncaklara nasıl değer biçilmesi gerektiğine ilişkin bilgi,
 - 4- Aynı zamanda, anneler için özellikle yeni göçmen ve izole aileler için;
 1. Sosyalleşme becerilerini sağlayıcı ve arttırıcı.
 2. Evde çocukları ile birlikte daha çok oyun oynama ve çocuğunun sevdiği spesifik oyuncakları oyuncak kütüphanesinden ödünç almak.
- b- Çocuklar için;
- 1- Sosyalleşme ve grupta davranış becerilerinin artması,
 - 2- Çeşitli oyuncak ve oyun imkânlarının kolay bulunabilmesi.
 - 3- Çocuklar için okula hazırlıkla ilgili deneyimlerin olumlu etkisi.
 - 4- Özel eğitime ihtiyaç duyan çocukların oyun imkânlarının artması ve adapte olmalarını hazırlayıcı bir etkisi vardır.

Genel olarak oyuncak kütüphanelerinin yararları şu şekildedir:

- a. Çok sayıda çocuğa araç-gereç yönünden hizmet verebilmesi, (Aral ve diğerleri, 2000, s. 47).
- b. Çocukların evlerinde mevcut oyuncak tipinden farklı oyuncakların bulunması,
- c. Çeşitli oyuncakların daha ucuz bulunabilmesi
- d. İyi oyuncakların kolayca bulunabildiği bir yer olması,
- e. Halk kütüphanelerinin kullanımını arttırmaktır (Mayfield, 1993)

Oyuncak Kütüphaneleri Personeli

Oyuncak kütüphanelerinin personeli okul öncesi eğitimcisi ya da özel eğitim alanlarından olmasının yanı sıra, kütüphane liderleri, ilköğretim öğretmenleri, sosyal hizmet uzmanı ve gönüllü olarak çalışanları içine alabilir (Mayfield, 1993).

Oyuncak Kütüphaneleri'nden Yararlananlar

Okul öncesi dönem çocukları ve ilkokula giden çocuklar bu merkezden yararlanma imkânına sahiptir, özellikle bebeklikten okul yaşına kadar olan dönemdeki çocuklar hedef olarak alınabilir. Oyuncak kütüphaneleri ayrıca yetişkin aile üyelerinin ihtiyaçlarını da karşılayabilir, özellikle dezavantajlı ailelilerin bulunduğu bölgelerde kurulan oyuncak kütüphaneleri sosyal ilişkiyi başlatmada, devam ettirmede ve yeni topluluğa uyumu kolaylaştırmada yararlanılabilir (Mayfield. 1993).

Oyuncak Kütüphanelerinin Kaynakları

Oyuncak kütüphaneleri; hayırsever organizasyonlar veya kâr amacı gütmeyen dernekler, yerel yönetimler (belediyeler), devlet okulları ve devlet kütüphaneleri tarafından devlet-özel sektör kaynaklı olarak desteklenmelidir (Mayfield. 1993).

Oyuncak Kütüphanesindeki Oyuncaklar

Çocukları eğlendirmek için oyuncak kütüphanesindeki oyuncaklar özenle seçilmelidir. Oyuncak kütüphanelerinde bulunan oyuncakların özellikle; çeşitli gelişim alanlarını hitap eden, çocukların ilgi, istek ve ihtiyaçlarına cevap verebilen, eğitici, sağlam (dayanıklı), güvenli, çok yönlü kullanılmaya elverişli, çeşitli malzemelerden yapılmış (ahşap, kumaş, metal gibi), canlı ve ilgi çekici olmasını yanı sıra, oyuncakların fiyatı gibi kriterlere dikkat edilerek seçilmesi son derece önemlidir. Bu kütüphanedeki oyuncaklar, çocuklar hastanedeyken ya da tatildeyken ödünç olarak alınabilir (Mayfield, 1993).

İngiltere'de Oyuncak Kütüphanesi

Thomas Coram The Children's Centre

Oyuncak kütüphanesi bu merkezin birinci katında yer almaktadır. 1974 yılının Nisan ayında açılmış olan "Oyuncak Kütüphanesi", merkezi kullanmak isteyen bütün ailelere açıktır. Salı ve perşembe sabahları anne-baba gruplarına devam eden anne-babaları içerir. Açılma saatleri çarşamba ve perşembe sabah, 10.00 akşam, 17.00'dir. Oyuncak Kütüphanesinde 200'den fazla oyuncak ve 200'den fazla kitap vardır. Daha büyük yaştaki çocukların da kütüphaneyi kullanmalarına izin verilmektedir. Çocukları eğlendirmek için merkezdeki kitaplar ve oyuncaklar özenle seçilmiştir (The Thomas Coram Foundation For Children The Children's Centre, 1980).

Türkiye'de Oyuncak Kütüphanesi Modeli

Türkiye'de ise, Türkiye Cumhuriyeti-Unicef 1991-1995 İşbirliği çerçevesinde hazırlanan Erken Çocukluk Gelişimi ve Okul Öncesi Eğitim Projesi kapsamında 1994 yılında yapılan "Okul Öncesi Eğitimin Yaygınlaştırılması ve Taşra Teşkilatının oluşturulması toplantısında "Oyuncak Kütüphanesi" ile ilgili olarak ileriye dönük olarak yapılması gerekenler aşağıda belirtilmiş ve böylece Türkiye'de Oyuncak Kütüphanesi ile ilgili ilk vurgulamalar yapılmıştır.

- 1)Doğumdan zorunlu öğrenim çağına kadar olan çocukların gelişim özelliklerine uygun dayanıklı ve eğitici oyuncak ve kitaplar burada toplanması.
- 2)Oyuncak Kütüphanelerinin kullanım yönergesi hazırlanması ve bu yönergede: hangi yaş için. hangi kitap ya da oyuncakların kullanılacağı, nasıl onarılacağı gibi konularda bilgi verilmesi.
- 3)Yörede yapılacak toplantılarla ve broşürlerle Oyuncak Kütüphaneleri tanıtılması.
- 4)Kız Meslek Lisesi ve Mesleki Teknik Okullarda malzeme yapımı konusuna ağırlık verilmesi,
- 5)Kız Meslek Lisesi. Mesleki Teknik Okullar ve Üniversitelerde üretilen örnek proje malzemeleri Milli Eğitimi Bakanlığı Ders Aletleri Yapım Merkezince çoğaltılıp, çeşitli yörelerdeki merkezlere dağıtımını sağlanması,
- 6)Oyuncak Kütüphanelerinde yöreden oyuncak toplamak için çeşitli kampanyalar düzenlenmesi.
- 7)Merkezlerde ailelere kendi yapabilecekleri oyuncaklar konusunda beceri kazandırma toplantıları yapılması.
- 8)Yörede, aileler arası ödüllü oyuncak yapma yarışması açılması.
- 9)Oyuncak Kütüphanesi olan merkezlere bu oyuncak ve materyallerin yapımında yol gösterebilecek deneyimli teknisyenler alınması konularında önerilerde bulunulmuştur (Okul Öncesi Eğitimin Yaygınlaştırılması ve Taşra Teşkilatının Oluşturulması Komisyon Raporu. M.E.B.-Unicef İşbirliği ile 1994, s.49).

Bu öneriler çerçevesinde: Küçükçekmece Belediyesi, Unicef, Milli Eğitim Bakanlığı Okul Öncesi Eğitimi Genel Müdürlüğü ve Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Okul Öncesi Öğretmenliği Ana Bilim Dalı ile işbirliği içinde yürütülen "Küçükçekmece Çok Amaçlı Okul Öncesi Eğitim Merkezi Projesi" kapsamında. 1998-99 öğretim yılı içerisinde "Eğitici Materyal ve Oyuncak Kütüphanesi Birimi'nin" kurulması çalışmalarına başlanmıştır. Türkiye'de ilk defa bir okul öncesi eğitim kurumunun bünyesinde "Eğitici Materyal ve Oyuncak Kütüphanesi Birimi" kurulmuştur.

KAYNAKLAR

- Ana Britannica. Genel Kültür Ansiklopedisi, Cilt: 17, Ana Yayıncılık
- Aral. Neriman.. Adalet Kandır, Münevver Can Yaşar, öğretmen Rehber Kitabı Okul öncesi Eğitim ve Anasınıfı Programları. Ya-Pa Yayıncılık, İstanbul. 2000.
- Büyük Lügat Ve Ansiklopedi, Cilt:9, Meydan Yayınevi, İstanbul.
- Chan. Gabriel and Hazel Francis., Toys and Games of Children of the World. Unesco, Spain, 1984.
- Chazan. Maurice.. Alice Laing and Gillian Harper.. Teaching Five to Eight Year Olds. Basil Black Well Inc. 1987.
- Demir, Tuna ve Didar Barışık.. Oyuncak ve Turistik Biblio, Milli Eğitim Basımevi, Ankara, 1990. Jersild. ArthurT. Child Psychology, Prentice-Hall, Inc. Fifth Edition, 1965.
- Kamaraj. Işık., Annelerin, Okul Öncesi Eğitim Kurumu Yönetici ve öğretmenlerin Oyuncak Seçimleri, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul. 1996.
- Mayfield. I .Margie. "Toy Libraries: Promoting Play, Toys, and Family Support Internationally". Early Child Devclopment And Carc, Vol 87, pp. 1-13,. 1993.
- Oktay. Ayla.. "Okul Öncesi Dönemde Oyun ve Oyuncak". Pembe Bağcık Dergisi. 8-9 Kasım-Aralık- Ocak Şubat 1988-89.
- Oktay. Ayla.. Yaşamın Sihirli Yılları: Okul öncesi Dönem, Epsilon Yayıncılık. İstanbul, 1999 OYDER, Oyuncak Üreticileri Derneği Basılmamış DökUman, 11 Mart 1996.
- Razon. Norma.. "Okul Öncesi Dönemde Oyunağın Yeri ve önemi". YA-PA Okul Öncesi Eğitiminin Yaygınlaştırılması Semineri. 1984-1. İstanbul.
- Sükan. Zafer., Okul Öncesi Etkinlikler, Milli Eğitim Basımevi, Birinci Basım, İstanbul, 1983.
- The Thomas Coram Foundation For Children The Children's Centre. 1980.
- Türk Ansiklopedisi. Milli Eğitim Basımevi. Cilt:26, Ankara, 1977.